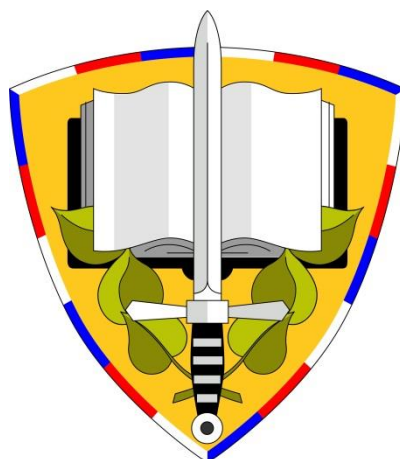

UNIVERZITA OBRANY V BRNĚ
FAKULTA TEORIE VOJENSTVÍ

Pomocná pedagogická činnost

Bitva u Ořechova

Zpracovali: des. Jakub Hlaváč

des. Dominik Voženílek

Studijní skupina: 12-5D

Vedoucí závěrečné práce: Ing. Jaroslav Staněk, Ph.D.

BRNO 2021

OBSAH

ÚVOD	3
1 BRATISLAVSKO-BRNĚNSKÁ OPERACE	4
1.1 Soupeřící strany	4
1.1.1 Východní spojenci	5
1.1.2 Třetí říše.....	5
1.2 Dobyetí Bratislavy	6
1.3 Útok na Brno.....	6
1.4 Německá reakce	8
2 BITVA U OŘECHOVA	8
2.1 18.4. – zastavení Sovětského postupu	10
2.2 19.4. – „Kozácký triumf“ s (o)sudovou oslavou	11
2.3 20.4. – Německý protiútok	12
2.4 22.4. – marná snaha o znovudobyetí obce.....	13
2.5 23.4. – „malý Stalingrad“	14
2.6 24.4. – Dobyetí Ořechova.....	14
3 APLIKOVANÉ VOJENSKÉ UMĚNÍ.....	15
3.1 Vojska SSSR.....	15
3.2 Vojska třetí říše	16
4 POMNÍKY BITVY	17
4.1 Památník Bratislavsko-brněnské operace v Křepicích	17
4.2 Památník příslušníků Rudé armády v Ořechově.....	18
4.3 Památník obětem I. a II. světové války v Ořechově	19
ZÁVĚR.....	20
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	21

ÚVOD

Přesto, že v dnešní době je druhá světová válka vnímána, jako boj zla v podání hitlerovského Německa a jeho vazalů proti silám dobra v podobě Spojenců, se Vám v této práci pokusíme poskytnout nestranný pohled na sérii střetnutí, které byly rozhodující pro úspěšné osvobození města Brna. Dodnes je toto vojenské úsilí fascinujícím zdrojem aplikace vojenského umění a tedy i zdrojem inspirace při jeho studiu. Najdeme zde takové kuriozity, jako například fakt že bitva u Ořechova je největší tankovou bitvou na našem území či že právě zde proběhl poslední kozácký útok v dějinách. Co přinutilo vojevůdce, aby právě u Ořechova změřili své síly a jak tento hrdinský zápas probíhal, se pokusíme Vám naší práci přiblížit.

1 BRATISLAVSKO-BRNĚNSKÁ OPERACE

Společně s intervencí vojsk Sovětského svazu a 1. československého armádního sboru na území někdejšího Československa během Karpatsko-dukelské operace začala jedna z nejzásadnějších částí druhé světové války pro náš stát – osvobození republiky od fašismu.

Pro území dnešní české republiky tato fáze nastala až na jaře roku 1945 asice s počátkem Bratislavsko-brněnské operace, jež měla za cíl nejen osvobození území, ale i definitivní zničení posledního spojence Třetí říše – „Slovenského štátu“ ThDr. Jozefa Tisa. První krok operace bylo překročení řeky Hron a obsazení Bratislavy za pomoci dunajské flotily. Dále se sovětské velení, vzhledem k hornatému terénu Beskyd a očekávanému místnímu odporu německých vojsk, rozhodlo pro výše zmíněnou útočnou operaci vedenou obchvatem z Jihu přes Hodonín směrem na Brno v součinnosti s Ostravskou operací severně ve Slezsku. Obsazení samotného Československa sice rozšířilo sovětskou sféru vlivu, nicméně Brno se svou Zbrojovkou a Ostrava s uhelnými doly nebyly taktické ani operační, nýbrž strategické cíle důležité k poválečné obnově Československa a současně by jejich ztráta pro Němce znamenala citelný zásah do již více než chabého válečného průmyslu.

Představitelé Třetí říše si tento záměr uvědomovali, a proto se rozhodli na Moravě vybudovat široké spektrum defenzivních pozic a systémů protitankových zákopů, samozřejmě za pomoci či spíše nedobrovolného a násilného zneužití civilního obyvatelstva. Výjimkou nebyly ani exemplární popravy místních odpůrců. Částečně se mohli opřít i o předválečné opevnění mezi Znojmem a Břeclaví.

1.1 Soupeřící strany

Oproti jiným operacím druhé světové války se svým počtem může Bratislavsko-brněnská operace zdát dokonce až zanedbatelná, nicméně právě koncentrací sil a techniky na tak malém prostoru se jedná nejen o jednu z rozhodujících střetnutí na našem území, ale i posledních tankových bitev celé války.

1.1.1 Východní spojenci

Na straně Východních spojenců stála 7. gardová armáda generál-plukovníka Šumilova, 53. armáda generál-poručíka Maganova, 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina generál-poručíka Plijeva a 1. rumunská armáda. Vše pod vrchním velením Ukrajinského frontu maršála Malinovského a společně vytvořili uskupení o síle:

Vojáci: 359 000

Tanky a samohybná děla: 365

Děla a minomety: 6 160

Letadla: 637

Výhody: celková početní i technická převaha, dostatek času i materiálu, moment překvapení, podpora místního obyvatelstva.

Nevýhody: boj na cizím území, neznalost terénu.

1.1.2 Třetí říše

Proti Rudoarmějcům a jejich maďarským spojencům stála v Rakousku Skupina armád Jih, na Severu sousedící se skupinou armád Střed, pod velením polního maršála Schörnera, která měla za cíl bránit území Moravy, proti Sovětským silám, jež postupovaly směrem na Brno, stála 1. tanková armáda, konkrétně 21. tanková divize, část 16. tankové divize a policejní pluk SS. Dohromady tyto jednotky vytvořily uskupení o síle:

Vojáci: 400 000

Tanky a samohybná děla: 120

Děla a minomety: 2 150

Letadla: 150

Výhody: boj na vlastním území, manévrovatelnost, krátké zásobovací linie (místní zdroje).

Nevýhody: početní a materiální nevýhoda.

1.2 Dobyť Bratislavu

Samotná operace začala 25. 3. překročením řeky Hron a vedením útočných operací s cílem dobýt hlavní město „Slovenského štátu“. Samotné dobývání začalo obkličovací operací, které byly typickou sovětskou taktikou v případě, že narazí na koncentrované nepřátelské síly ve velkých městech. Říšský kancléř Adolf Hitler trval na obraně velkých měst jako potenciálních pevností v týle nepřítele, proto je sovětské jednotky často obcházely a v rámci taktiky hloubkových operací postupovaly dál, nicméně zde se stal pravý opak. Němci při hrozbě obklíčení začali Bratislavu vyklízet a zůstaly zde pouze diverzní oddíly anebo osamocená hnízda odporu, která byla ničena za pomoci říčních výsadek dunajské flotily, která měla v podřízenosti nejen sovětskou námořní pěchotu, ale i čluny s instalovanými kaťuši, jež poskytovaly přímou palebnou podporu při obkličovacích operacích uvnitř města. Samotné dobytí města trvalo 3 dny i 4 dny. Vzhledem k absenci předbitevní dělostřelecké palebné podpory nedošlo k vysokým civilním ztrátám na životech ani majetku, sovětská vojska mohla na čas zastavit útočné operace, zkonsolidovat síly a připravit se na další postup. Následoval postup na novou linii fronty, která vytvořila mezi Hodonínem a Lanžhotem nástupní prostor pro operaci s cílem dobýt Brno.

1.3 Útok na Brno

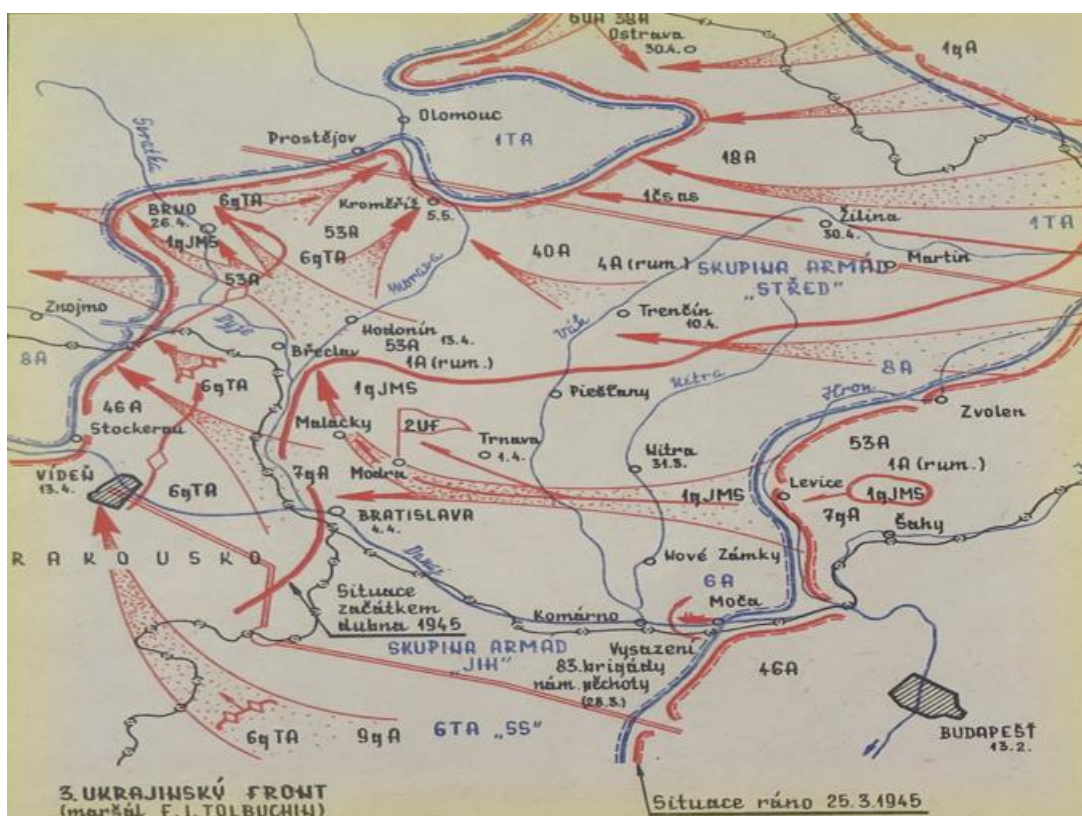
Dobyť města Brna mělo vysoký strategický potenciál, a to nejen kvůli výše zmíněné Zbrojovce, ale i díky situaci, ve které se město a vlastně i celá Morava nacházely. Jelikož sovětské plány byly uzpůsobeny primárnímu dobytí Berlína a Vídně, bylo území dnešní České republiky doposud válkou téměř „nepolíbené“ a tvořilo, díky pohraničním horám dobře ubránitelný výběžek ve frontě, který bylo, ze strany východních Spojenců, potřeba eliminovat. Vzhledem k výše zmíněným horám, jako byly například Beskydy, a jejich vysokému obrannému taktickému potenciálu se sovětské velení rozhodlo danou oblast částečně obejít a vést útok od Hodonína směrem na Brno. Cílem této části operace bylo obejít Brno z Jihu a Jihozápadu, přetrnout tak komunikace směřující na Prahu a uzavřít německé vojska v obklíčení či jim alespoň znemožnit ústup. Hlavní útočná síla se rozdělila na tři samostatné celky:

Levé křídlo, tvořené 7. gardovou armádou, postupovalo v součinnosti s jednotkami v Rakousku, mělo za cíl dobýt Znojmo a Mikulov, vázat zde nepřátelské jednotky a krýt postup jednotek na Středu sestavy.

Střed, složený z 53. armády, 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny a 1. rumunské armády, měl jednoduchý útok – provést obchvat německých jednotek dislokovaných v Brně, odříznout je od možných posil a následně osvobodit město Brno.

Pravé křídlo, zahrnující sovětskou 40. armádu a rumunskou 4. armádu, vedlo útok přes Bílé Karpaty směrem na severozápadní lokality města Brna, kde fašistům odřízli možnou ústupovou trasu směrem na Olomouc a dále tímto směrem rozvíjeli útok.

Celá tato část operace byla podporována tanky a samohybnými děly 6. gardové tankové armády. Vedle tanků, letadel, děl a další techniky bylo možné na bojišti spatřit i jezdecké jednotky, ty mohly na první pohled působit jako historický přezitek, nicméně v těžkém a pro techniku neprostupném terénu byl a stále ještě je kůň vnímám jako ideální dopravní prostředek, v případě Bratislavsko-brněnské operace je třeba jezdecko-mechanizovaný sbor, jako jednotku z převážné většiny mechanizovanou, neb zhruba na 6 000 vojáků divize připadalo pouze 800 koní, avšak v případě, že došlo k průlomu v nepřátelské linii, bylo možné využít jezdce jako výrazně rychlý způsob transportu vojáků do nových pozic, kde mohli sesednout a pokračovat dál v bojové činnosti.

Postup sovětsko-rumunských vojsk během Bratislavsko-brněnské operace

1.4 Německá reakce

V této fázi války opustili Němci původní taktiku obrany měst a strategicky důležitých bodů, jež se často na Hitlerův osobní rozkaz systematicky proměňovaly na nedobytné pevnosti, jež sice odolávaly poměrně dlouhou dobu a působily nepříteli citelné ztráty, nicméně bez možnosti města zásobovat (jak po zemi, tak ze vzduchu, který plně v té době ovládalo sovětské letectvo) se staly pouze zanedbatelným ostrůvkem odporu, u kterého stačilo vyčkat až nepříteli dojde munice či zásoby potravin a následně ochotně přijmout jeho kapitulaci, což v konečném důsledku byl osud mnoha takových „pevností“ na Východní frontě. Ba naopak i obrana samotného Budína a Pešti necelé dva měsíce před začátkem Bratislavsko-brněnské operace ukázaly, že Německý armáda za těchto okolností není schopna vést efektivní bojovou činnost, proto se soustředila na manévrovou obranu s využitím terénu a protiútoků na kritických místech fronty, což je také příklad bitvy u Ořechova.

Proti sovětsko-rumunským armádám stály už od počátku jednotky skupin armád "Střed" a „Jih“, jejich armáda a divize se často opíraly o možné přírodní překážky, proto i když měly tyto jednotky doslova šílený podstav, tak se dokázaly efektivně bránit a jelikož nebyly tísněny v poziční obraně, mohli být mobilně využiti na potřebných úsecích fronty. Z tohoto důvodu nařídil německý velitel obrany města Brna, generál-poručík Gerhard Poel, aby jednotky vyčleněné původně pro obranu *Festung Brünn* (Pevnosti Brno) byly nasunuty na výšiny a do lesů okolo města. Dále byly vyčleněny mechanizované a motorizované zálohy, které mohly podnikat případné protiútoky. K největším bojům došlo na ose postupu sovětských vojsk u obcí Tikovice, Ořechov, Židlochovice, Velké Němčice, Šitbořice a Velké Hostěrádky.

2 BITVA U OŘECHOVA

Celá série střetnutí, jež dnes souhrnně nazývána jako bitva u Ořechova, trvala zhruba týden od 18. až do 25. dubna 1945. Abychom lépe pochopili význam či spíše vysokou míru vojenského úsilí věnovanou tomuto střetnutí, musíme se nejprve podívat na geografickou polohu samotné obce Ořechov.

Vesnice Ořechov se nachází na nejvyšším bodě údolí na Jihozápad od města Brna, pokud by byla tato obec dobyta, mohla by posloužit jako nástupní prostor pro dobytí

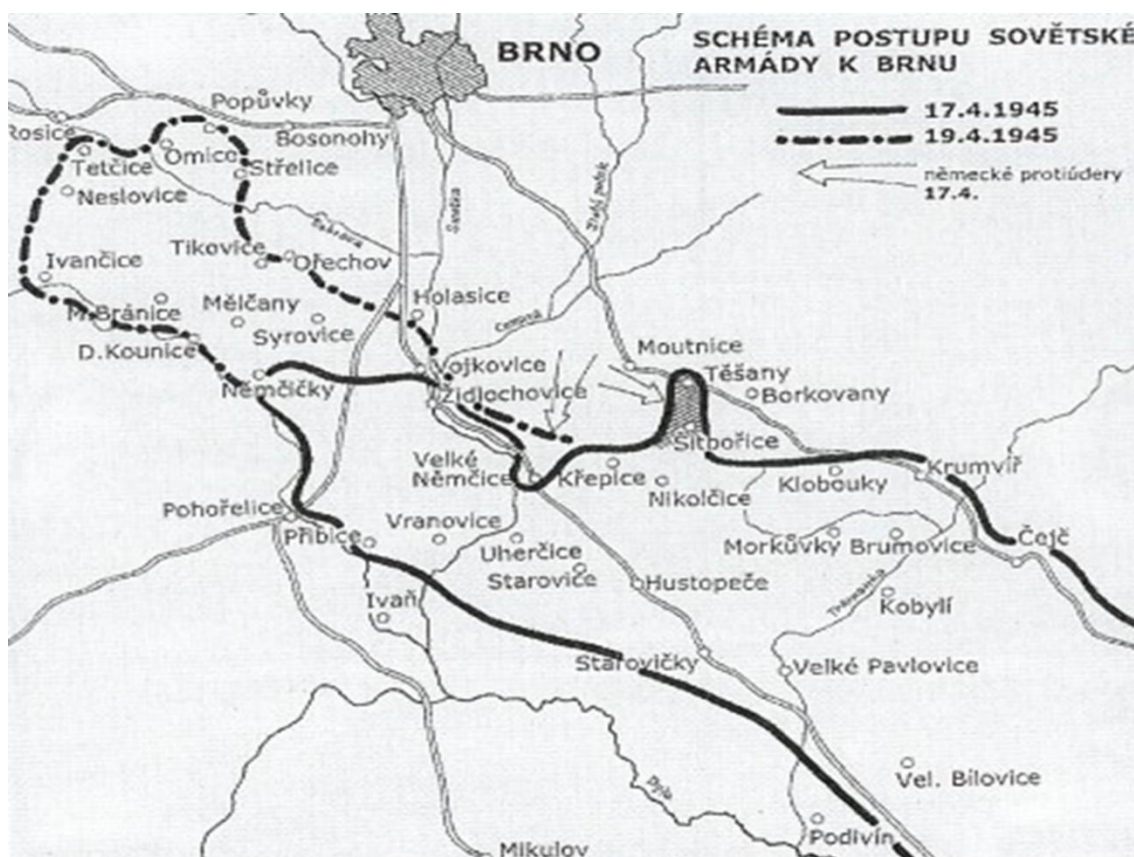

výšin, jež ze Severu uzavíraly ono údolí a z vojenského hlediska byly ideálním prostorem pro odstřelování Brna. Tento záměr si obě strany uvědomovaly, proto zde Němci vybudovali ve zdejších vesnicích silnou obranu a s využitím terénu byli schopni účinně manévrovat. Pro případ, že by Rudá armáda vesnice dobyla, mohli se stáhnout právě na zmíněné výšiny a počítat s podporou německých jednotek na druhé (západní či jihozápadní) straně údolí, jež mohly nepříteli vpadnout do zad, což se také nakonec stalo.

Mapa z 19. stol zachycující obec Ořechov uprostřed údolí; Zdroj: Mapy.cz

Bylo by přinejmenším nemoudré tuto bitvu popisovat nějak zaujatě jako boj Třetí říše a Sovětského svazu či dobra a zla, proto se na toto střetnutí podíváme nestranně tzv. „okem vševědoucího pozorovatele“, vyzdvihneme jak vysokou míru nasazení sovětských vojáků při osvobozování, tak i odvahu a taktický um jejich německých soupeřů, kteří přes nedostatek mužů a potřebné techniky dokázali nejen účinně vzdorovat, ale kombinací defenzivních a ofenzivních taktických činností často také donutili doposud triumfující Rudoarmějce k leckdy až potupnému ústupu. Vyzdvihneme zde okolnosti posledního kozáckého útoku v dějinách i průběh největší tankové bitvy na našem území.

Postup sovětských vojsk do 19.4.; Zdroj: Žampach, V.: Směr Brno. Brno: Blok, 1975

2.1 18.4. – zastavení Sovětského postupu

Prvního dne bojů se do blízkého okolí vesnice Ořechov stahovaly německé jednotky, které byly Rudou armádou vytlačeny z prostoru vesnic Syrovice a Melčany, a zaujaly obranná postavení na dominantních výšinách okolo obce. Němečtí obránci využili zdejšího vlnitého terénu, ten umožňoval přípravu různých léček a kombinovaných palebných polí, jež se staly osudné mnoha Rudoarmějcům. Ti se pokusili v rámci velkého obchvatu Brna (prvosledové a průzkumné jednotky dosáhly dokonce prostoru Ústředního hřbitova) dobýt Ořechov z chodu, postupovali přes široké planiny, dnes zvané Velká pole, kde nebyla možnost jakéhokoliv krytu, a tak po těžkých ztrátách museli od útoku opustit a stáhnout se zpět do Syrovic.

Následovala dělostřelecká příprava a letecké přepady obce Ořechov, které měly za cíl jednak ochromit německou obranu, eliminovat techniku, ale především zničit kostelní věž, ze které bylo možné sledovat pohyb vojsk na desátky kilometrů daleko. Během této palby se sovětské síly přeskupily a mezi třetí a šestou hodinou ze dvou stran

zaútočili na ostřelovanou obec – kozáci z Jihu od Syrovic a pěchota od Mělčan na Tikovice. Útok byl neúspěšný a jednotky Rudoarmějců se stáhly zpět do Syrovic, kde se přeskupily. Sovětské velení usoudilo, že dobytí obce bude tvrdý oříšek. Proto byl tento útočný svazek posílen tanky T-34/85 a samohybnými děly SU-76 a SU-100. Za pomoci zmíněné techniky podnikla sovětská vojska okolo osmé hodiny večerní útok na Ořechov tentokrát z východní strany obce, od vesničky Žleby. PO dvouhodinovém boji se útočníkům podařilo obsadit ulici směřující k obci Hajany a kostelní návrší, německé jednotky se stáhly na severní část dnešní obce Ořechov, dříve samotná vesnička Ořechovičky, kde zaujali nová obranná postavení. Následně se je pokoušeli sověští vojáci vypudit z jejich současných pozic, boje pokračovaly celou noc a sovětské vyčerpané jednotky žádaly o vystřídání.

2.2 19.4. – „Kozácký triumf“ s (o)sudovou oslavou

Ráno byly vyčerpané sovětské jednotky podpořeny útokem tanků od Ořechova a útokem samohybných děl od Radostic (vesnice na severozápad od Ořehoviček). Útok ze dvou stran nejen, že Němce zaskočil, ale donutil k ústupu ke staré cihelně a de facto do posledních obranných postavení na výšinách před Brnem. Na sovětské straně propukla vítězná euforie. Jednotky, které se zde setkaly, byly vystřídány kozáky, kteří se díky ukořistěným cisternám čistého lihu ze Syrovického lihovaru zpili doslova do němoty a na mlatech usnuli, jakmile ve svém alkoholovém opojení přijeli do Ořehoviček. V noci zde došlo dokonce k vraždě jednoho z místních občanů, který se snažil svou dceru hájit před znásilněním. Situace došla tak daleko, že kozáci zpití do němoty ani nevyslali hlídky a tak se stali snadnou kořistí pro německý protiútok.

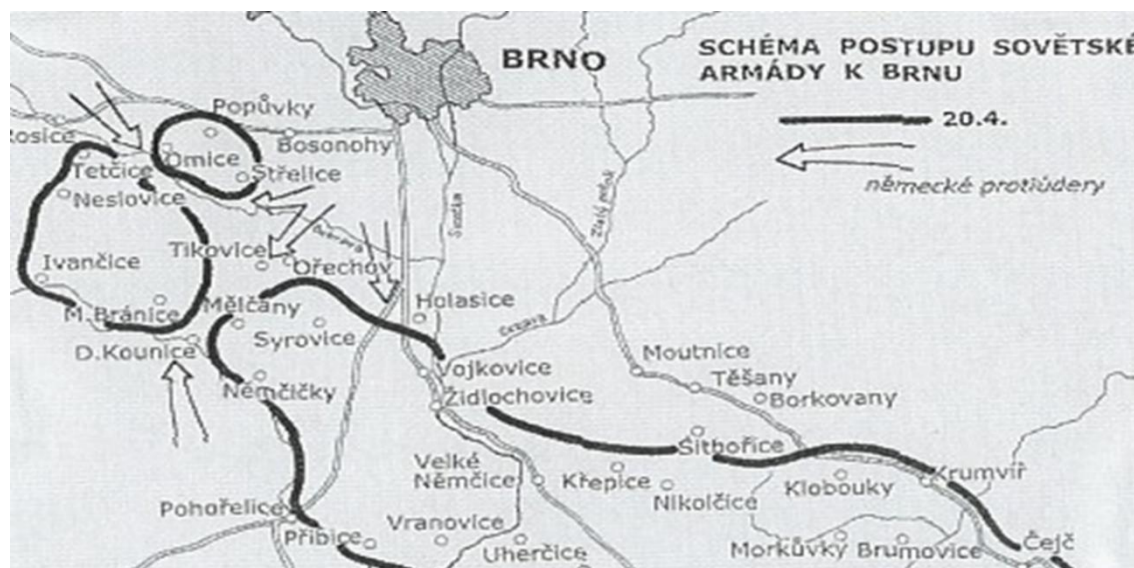
Během 19.4. do Brna dorazily německé posily, které byly okamžitě vyslány směrem k Ořechovu. Na výšinách se fašisté v noci před útokem přeskupili a s bilancí několika tanku PzKpf V Panther polopásových transportérů SdKfz 251 a několika samohybných děl Hetzer se jednotka o síle pluku rozjela proti spícím Rudoarmějcům... Samotný útok začal v deset hodin večer palebnou přípravou z raketometů umístěných na bocích polopásových transportérů. Za touto přehradnou palbou postupovali fašisté za dvou směrů na Ořechov – pancéřová granátníci s tanky Panther ze Severu a útočná děla Hetzer s pěchotou od pelegrínské cesty (ze Severovýchodu). Moment překvapení byl maximální! Němci v obci vyřadili veškerou ruskou techniku a v boje muže proti muži

zabili většinu kozáků. Pár z nich se podařilo uprchnout a ujet do vesnice Žleby, kde se zakopali k obraně.

2.3 20.4. – Německý protiútok

Jakmile Němci dobyli Ořechov zpět, hned z rána začali pod velením kapitána Hanse Richtera s posílením obranných pozic, velitel pancéřových granátníků kapitán Hans Richter si vybudoval štáb v Ořechovičkách. Němci nejen že získali zpátky pouhou vesnici, ale dominantní bod v krajině, díky kterému mohli opět vést obranné boje s jistotou, že výšiny za nimi nepadnou do rukou nepřítele, což by znamenalo začátek porážky celé brněnské posádky.

Krom tohoto protiútku podnikli fašisté i několik dalších bojových akcí, jež izolovaly několik předních sovětských divizí například u Popůvek a Ivančic, tím zpomalili jejich postup a získali životně důležitý čas, s tím přerušily i jejich spojení se zbytkem frontu.

Německá protiútoky 20.4.; Zdroj: Žampach, V.: Směr Brno. Brno: Blok, 1975

Od samého rána začali Němci v okolí Ořechova ničit palebná postavení nepřítele a vázali na sebe další a další sovětské jednotky, začaly soustavné nálety německého bitevního letectva. K tomu všemu se ještě německým silám (15 tanků a 25 polopásových transportérů) u Rosic podařilo z chodu prorazit kozáckou obranu a průsekem v omickém lese pronikli k osadě Dvorek, tam fašisté přebrodili Bobravu a postupovali směrem na Ořechov. V lese u Radostic se spojili se zdejšími německými

oddíly, následně odřízli Sovětům cestu na Mělčany a při spojení s tanky z Tikovic dokončili manévr, kterým úplně rozbily sovětská postavení pod Silůvkami, Tikovicemi a Ořechovem. Odřízly tak jednotky 41. gardové tankové brigády, 16. mechanizované brigády a 8. dálnovýchodní jezdecké divize v prostoru Střelic a Popůvek, pro zajímavost při tomto manévru Němci ztratili pouze jediný tank a jeden polopásový transportér. Akce mohla mít pro Sověty ještě fatálnější následky, pokud by od Vídně dorazila včas 6. pancéřová divize, která měla v té době výrazné zpoždění. Tyto izolované jednotky dále pokračovaly v postupu na Brno, nicméně žádného většího úspěchu se jim dosáhnout nepodařilo.

Sovětsí vojáci od Ořechova se z části stáhli do Silůvek, kde vytvořili kruhovou obranu a Mělčan, kde narychlo zformovali obranu, do které zapojili všechny dostupný lidský personál, včetně týlových jednotek, kuchařů, zásobovačů apod. V Mělčanech Sověti využili místní obyvatele na kopání zákopů a obranných postavení pod německou palbou. V odpoledních hodinách po ukončení německé ofenzívy vydalo sovětské velení rozkaz k obnovení spojení mezi Silůvkami a Mělčany. Od Mělčan okolo 14té hodiny vyrazily tři tanky, které však byly přímou palbou z Tikovic vyřazeny a následující útok kozácké jízdy byl rozprášen raketomety a palbou těžkých kulometů. Z druhé strany ze Severu se motostřelcům jezné z izolovaných divizí podařilo proniknout až do Sirůvek a obnovit zde spojení. Následovala téměř 24 hodinová stagnace bojů, jež byla využita pro přeskupení sil a celkovou orientaci velitelů obou stran ve vzniklé situaci.

2.4 22.4. – marná snaha o znovudobytí obce

Po dni stagnace začaly boje z 21. na 22. dubna pokračovat. V brzkých ranních hodinách uslyšeli obránci Ořechova přesouvající se sovětskou techniku nedaleko obce a začali s dělostřeleckou palbou na okolní pole, načež Sověti odpověděli mohutným palebným přepadem, který se změnil v plošné bombardování obce. Nejvyšší zastoupení zde dostaly raketomety ráže 132 mm „kaťuša“, které však německým tankům ani pěchotě schované v transportérech nezpůsobily, krom přímého zásahu, žádné ztráty. Jediné, co ruské kaťuše zničily, byly domy ve vesnici, škody se odhadují na 60 % zničených a 30 % těžce poničených domů. Palby na vesnici se rovněž účastnilo 15 tanků T-34 a 10 samohybných děl SU-100 a SU-76, ty se soustředily na zničení palebných postavení nepřítele v okolí obce a v obci samotné směrem od Syrovic.

Úvodní palebná příprava postupně ustala, až přišel poslední dělostřelecký přepad, jenž ohlásil útok tanků a pěchoty na vesnice Silůvky, Tikovice a Ořechov. Tanky společně s kozáky útočili přes otevřený prostor, kde utrpěli těžké ztráty, zejména kulometnou a raketometnou palbou. Po odražení útoku se část jednotek přesunula do Střelíc, kde navázala kontakt s jednotkami, které zde byly obklíčeny o dva dny dříve, zbytek tanků a děl zůstal v Silůvkách a odstřeloval Tikovice a Ořechov.

2.5 23.4. – „malý Stalingrad“

Dne 23. dubna se sovětským jednotkám po intenzivní dělostřelecké přípravě, která měla na svědomí mnoho vesnic, zejména Holasice, kterým se díky urputným bojům začalo mezi místními přezdívat „malý Stalingrad“, podařilo probojovat až do Rajhradu, který po těžkých bojích obsadili a uzavřeli tak Němce obklíčené ze tří stran v Ořechově. Následně noci se do Střelíc přemístil štáb generálmajora Katkova s jediným záměrem – soustředit všechny síly mechanizovaného sboru k eliminaci fašistického odporu v Ořechově. Když se německý velitel Dörnermann dozvěděl o sovětském obklíčení, vydal rozkaz k ústupu většiny mužstva a techniky do Brna. Aby nedošlo k odhalení německého záměru, byly intenzivně odstřelovány sovětské pozice a v samotném Ořechově byly ponechány pouze krycí síly. ZBYTek jednotek se připojil k poziční obraně na linii: Veselka, Troubsko, Ostopovice, Podskalský mlýn, Střelický les a kóta Líchy u Ořechoviček.

2.6 24.4. – Dobyť Ořechova

Poslední den bojů se nesl ve znamení vskutku pomalého a nejistého postupu Rudoarmějců. Krycí jednotky německé armády v Ořechově zaminovaly většinu přístupových cest a posléze vedly boj na zdrženou. Mezitím byly ustupující německé jednotky napadány sovětským letectvem, nicméně v tomto případě nelze hovořit o čistém úspěchu neboť díky efektivní palbě německých čtyřčat, lze zde mluvit zejména o dvacetimilimetrových čtyřčatech Wirbelwind s podvozkem z původně československého tanku LT-38, bylo několik letounů IL-2 Šturmovik zničeno a řada útoků odražena, avšak na německé straně došlo taktéž ke ztrátám – při hloubkovém náletu byl zničen jeden Messerschitt Bf-109K.

Okolo desáté hodiny ranní se kozákům podařilo přinutit Němce k ústupu z vesničky Tikovické zmoly. Následně byla Sověty opět dobyta Secova cihelna. Odpoledne po dělostřelecké přípravě a s podporou samohybných děl zaútočili kozáci na samotný

Ořechov, který byl následně ze strany pancéřových granátníků vyklizen, ti se posléze pod krycí kulometnou palbou stáhli k Bobravě. Již hodinu po začátku útoku byla obec osvobozena a vydána vítězům v plen až do rána. Všichni muži byli sovětskými vojáky do obou poškozených kostelů a ráno bez vysvětlení propuštěni. Mezitím byly jejich domovy vydrancovány a vyloupeny. Ženy a dívky, které v obcích zůstaly bez ochrany, byly svými „osvoboditeli“ znásilněny.

3 APLIKOVANÉ VOJENSKÉ UMĚNÍ

Z pohledu nestranného pozorovatele lze bitvu u Ořechova označit jako ideální příklad pro definici hlavních principů a pilířů vojenského umění po celou dobu bitvy. V této kapitole se Vám pokusíme přiblížit realizaci konkrétních prvků vojenského umění na obou stranách konfliktu.

3.1 Vojska SSSR

Na sovětské straně lze vyzdvihnout zejména **soustředění úsilí**, neboť ve své ofenzivní taktice počítali s rychlým obchvatem Brna a odříznutím ústupové cesty nepřítele, proto vyčlenili největší síly právě pro realizaci tohoto manévru. Krom toho zde byl ještě velký politický tlak ze strany Stalina na maršála Malinovského, ten trval na co nejrychlejším osvobození Brna, čímž sledoval vyšší zejména strategické zájmy SSSR. Tento princip však byl ve velké míře aplikován de facto po celou dobu trvání bitvy o Ořechov a to zejména na taktické úrovni, často se jednotky vrhaly jen proti konkrétním německým pozicím a zkoušeli narušit obrannou linii nepřítele na mnoha různých místech.

Princip **volnosti jednání** byl z počátku právě v rukách rudoarmějců, nicméně ve chvíli, kdy zastavili postup a umožnili protivníkovi, aby rozdělil jejich divize, ztratili počáteční iniciativu a snad jen díky schopnosti koordinace sil a opětovné konsolidaci mohli opět převzít iniciativu do svých rukou.

Poslední princip, **ekonomie sil**, lze ze strany sovětského svazu vnímat s poměrně dosti zápornou kritikou, neboť oproti svému protivníkovi neměly sovětské divize žalostný podstat a během své válečné kampaně Sovětský svaz získával další a další spojence (jako příklad lze uvést zejména Rumunsko). Sověti tedy mohli relativně volnomyslně nakládat s počtem jednotek i techniky na celém úseku fronty, přesto

všechno, snad ze samé euforie, byla výrazně početnější sovětská vojska na několika místech u Ořechova vmanévrována do obklíčení a odříznuta od zbytku frontu. Sověti tedy oproti původní kalkulaci sil přímo na osvobození města Brna museli změnit své plány, přeskupit jednotky a vést bojovou činnost ve prospěch nikoliv postupu, ale vlastního udržení na dosažených pozicích.

3.2 Vojska třetí říše

Pokud se chceme podívat rovným metrem i na druhou bojující stranu, musíme vzít v potaz, že německá vojska byla v této fázi války značně vyčerpaná. Drtivá většina divizí měla žalostný podstav a byla doplňována „vojáky“ z řad místního Volksturmů nebo policejního pluku SS, což lze oproti jejich ruskému protějšku vnímat jako výraznou nevýhodu, nicméně právě příslušníci těchto místních jednotek měli velice dobré povědomí o místních poměrech či terénu a dokázali je skvěle využít. Německý velitel, jak je ostatně i výše zmíněno, upustil od původní hitlerovské taktiky, která kladla důraz na obranu měst jako opevněných bojů v hloubce nepřítele, a rozhodl se vést nikoliv poziční, ale manévrovou obranu v prostoru Ořechova, právě zde, stejně jako Sověti hodlali Němci vybojovat rozhodující bitvu nebo alespoň ze strany fašistů zdržet postup Sovětů. Tím byl skvěle naplněn princip **ekonomie sil**, neb fašisté **soustředili úsilí** v konkrétních bodech, a to zejména poté, co jim přišly 20.4. posily a mohli tedy převzít iniciativu a získat tak, alespoň dočasně, další princip – **volnost jednání**. Svými více než efektivními akcemi a zejména protiútoky dokázali nejen zpomalit, ale na nějakou dobu úplně zastavit sovětský postup a odříznout najednou několik sovětských divizí, nicméně právě v této fázi se projevila výrazná početní převaha nepřátelské techniky i jednotek, které se nakonec samy dokázaly probojovat skrze menší německé jednotky a obnovit spojení, což v konečném důsledku znamenalo i preventivní ústup německých vojsk z prostoru obce Ořechov.

Německá taktika je vzorový příklad manévrové obrany a celkově schopnosti využívat terén, koordinovat protiútoky a rozdělením protivníkových sil uvést jeho síly ve zmatek.

4 POMNÍKY BITVY

Jak jsme již zmiňovali ve výše uvedených kapitolách, bitva u Ořechova a Bratislavsko-brněnská operace celkově, nepochybně patří mezi monumentální vojenské akce, které probíhaly na území dnešní České republiky a obě strany zde utrpěly ztráty. Na straně Sovětského svazu to bylo okolo 960 mužů, několik děl SU-100 a 35 tanků. Na straně Německa se jednalo o asi 270 vojáků a 34 tanků. Bohužel toto nejsou finální počty, jelikož v tomto konfliktu padli i civilní obyvatelé Ořechova a okolí. Z tohoto důvodu také existuje několik upomínkových míst k uctění památky padlých vojáků i civilistů a připomenutí velikosti toho konfliktu.

V této části naší práce Vám tedy chceme přiblížit zmíněná upomínková místa a pomníky, kde se nacházejí a jak jsou spojená s děním okolo Bratislavsko-brněnské operace. Jedná se o pohřebiště Rudé armády v Ořechově, památník Bratislavsko-brněnské operace v Křepicích, památník příslušníků Rudé armády v Ořechově, památník obětem I. a II. světové války v Ořechově.

4.1 Památník Bratislavsko-brněnské operace v Křepicích

V průběhu Bratislavsko-brněnské operace se maršál Rodion Malinovskij rozhodl za přísného utajení navštívit frontu na jižní Moravě v polovině dubna roku 1945. Během této cesty navštívil i pozorovatelnu 18. gardového střeleckého sboru. Odtud se maršál Malinovskij také rozhodl 23. dubna vydat rozkaz k rozhodujícímu útoku na Brno.

2. února roku 1975 byla moravským zemským muzeem provedena výstava Bratislavsko-brněnské operace a při této příležitosti byl položen i základní kámen památníku. Následně byla na vrchu Čertoraj provedena rekonstrukce pozorovatelný. Další práce na památníku se ovšem odehrály až na počátku 80. let z důvodu diskusí o podobě památníku. Komplex se měl dle plánu sestávat z hlavní budovy, pozorovatelný maršála Malinovského, skanzenu sovětské bojové techniky a parkoviště. Bohužel z důvodu nepřízně počasí práce roku 1989 ustaly a následná sametová revoluce znemožnila pokračování ve stavbě jak po finanční stránce, tak po stránce politické.

V současnosti je památník ve vlastnictví obce Křepice, která již delší dobu uvažuje o částečném dokončení památníku a roku 2012 zde byla postavena kamenná mohyla s pamětní deskou.

4.2 Památník příslušníků Rudé armády v Ořechově

Další místo, kterému se budeme věnovat, jsme v rámci shromažďování informací k sepsání této práce sami navštívili a měli tak možnost tento rozsáhlý památník zblízka prozkoumat.

Spodní část památníku tvoří bronzový útvar tmavé barvy, který symbolizuje svým tvarem zničené zbraně a má připomínat hrůzy, které s sebou nese válka. Horní část tvořená kovovými pruty vtyčenými vzhůru má naopak zlatavou barvu a symbolizuje vítězství. Dále je po bocích možno vidět 20 krátkých betonových sloupů stojících v páru po bocích, které mají znázorňovat mnohočetné hroby obětí války. V čele tohoto pomníku se nachází sousoší „Matka s dítětem“ vytesané z žuly. Svoji pietní funkci pro oběti civilního obyvatelstva ve válečném konfliktu prozrazuje v symbolech, s jakými je sousoší vytesáno. Jedná se například podstavec, který je ve tvaru kříže, či trhliny na hrudi na soše Matky.

Co se týče výstavby tohoto památníku, tak se nám nepodařilo sehnat příliš mnoho relevantních informací. Jediné, co se nám s jistotou podařilo zjistit je, že tento pomník byl vystavěn z financí MNV v Ořechově a k jeho slavnostnímu odhalení došlo 6. 11. 1977 při příležitosti 60. výročí Velké říjnové revoluce.

Památník příslušníků Rudé armády v Ořechově a kopule tanku T-3; Zdroj: Vlastní fotografie

Jak je patrné z přiložené fotografie památníku, tento památník disponuje ještě jednou zvláštností, a to je kopule tanku T-34, který byl na toto místo doplněn v roce 2006. Zajímavé je, že tato kopule ležela dlouhou dobu zakopána vedle obce Hajany, jelikož

překážela cestářům při budování. Teprve v roce 2004 byla opět vykopána z důvodu budování kanalizace.

4.3 Památník obětem I. a II. světové války v Ořechově

V této podkapitole bude řeč o památníku, který se nachází jen pár desítek metru od památníku, o kterém byla před chvílí řeč.

Jedná se o památník, který byl odhalen poměrně „nedávno“ a to 10. září roku 2000. Je tvořen několika kamennými deskami, na kterých je vytesáno 106 jmen padlých z Tikovic, Ořechova a Ořechoviček, které jsou položeny po bocích pomníku. Jednalo se o obyvatele těchto obcí, kteří padli buďto na frontě během I. světové války, v koncentračních táborech v II. světové válce, nebo při osvobození Ořechova. Střed tvoří dva ocelové pláty, vedoucí k ocelovému kříži. Použitý materiál a umístění těchto částí má připomínat válečné události končící v oběti a utrpení.

Památník obětem I. a II. světové války v Ořechově; Zdroj: Vlastní fotografie

ZÁVĚR

I když je bitva u Ořechova řazena mezi nejvýznamnější válečné konflikty na českém území, podle našeho názoru je ve srovnání například s bitvou u Slavkova velmi opomíjená a pokud naše práce, byť třeba jen nepatrně, napomůže k proslavení tohoto konfliktu, splní náš hlavní záměr. Zároveň jsme během shromažďování informací a zpracovávání této práce zjistili, že z dění v Ořechově v dubnu roku 1945 si lze vzít mnoho ponaučení do budoucích tažení i praktického života. Ať už se jedná o využití terénu při manévrování, důležitost dobrého výcviku vojska, či držení pohotovosti, když zbytek skupiny slaví, viděli jsme zde příklady jak v pozitivním, tak i negativním světle.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Úvod do studia vojenského umění: studijní text. Brno: Univerzita obrany, 2015. ISBN 978-80-7231-439-3

Žampach, V.: *Směr Brno*. Brno: Blok, 1975

Werthen, W.: *Geschichte der 16. Panzer-Division 1939-1945*. Bad Nauheim: Knapp, 1958

Pluhař, J.: *Abychom mohli žít v míru*. Brno: Blok, 1980

Nehring, W. K.: *Das Ende der 1. Panzerarmee*. München: Knapp, 1960

Konečný, Z.: *Osvobození Brna 1945*. Brno: Novotný, 1947

Kašubová, M.: *Památník obětí světových válek*. Rajhrad: Moravský zemský archiv, 2000

Dostál, M.: *Ořechovská kronika*. Ořechov: Nákladem obecního úřadu, 1996